

Pojmy - jejich „pevnost“

Patočka má za to, že „žádný pojem a soud není získán definitivně“, a proto „i základní pojmy třeba často modifikovat“. A z toho vyplývá, že „veliká sjednocení, veliké deduktivní teorie mají po boku tuto podstatnou nepevnost svých základních pojmů“ (in: *Problém pravdy z hlediska negativního platonismu*, fragment, in: 7630, Péče o duši I, Praha 1996, str. 479.) – Mám za to, že tady jde o velmi neuspokojivé formulace. Po mém soudu pojem, který bychom mohli označit jako nepevný, prostě žádný skutečným pojmem není. Jde ovšem nejdříve o to, co rozumíme slovem „pojem“: je to pojem pojímající – anebo pojem pojatý? Příklad dost starý: máme na mysli myšlenkový akt, jímž pojímáme „trojúhelník“ jako trojúhelník, anebo máme na mysli ten trojúhelník, který se pokoušíme uchopit či pojmut svým aktem pojímání? Akty pojímání zajisté nemají žádné dokonalé pevnosti, jinak bychom jich ani nemohli používat. Za různých okolností a v různých souvislostech můžeme mínit trojúhelník jako trojúhelník (a to naprosto dokonale a přesně) pouze za předpokladu, že oslabíme či neutralizujeme právě onen vliv aktuálních okolností a souvislostí, které jsou proměnlivé a někdy dost nahodilé, a to právě oním aktem mínění trojúhelníku jako míněného předmětu (tématu, intencionálního objektu). Akty pojímání téhož zajisté jsou či mohou být více nebo méně proměnlivé, ale tak, aby jimi zaměřený intencionální objekt byl vskutku míněn naprosto přesně a neproměnlivě, tedy jako naprosto „tentýž“. Ostatně k té proměnlivosti intencionálních aktů máme jen velmi omezený přístup a tedy je můžeme jen velmi omezeně sledovat a kontrolovat. Vše, co je při nich vskutku důležité a rozhodující, jsou intencionální akty (předměty). Ty naproti tomu nejen můžeme, ale musíme podrobovat co nejprísnejší kontrole a dokonce analýze, a to – třeba v případě geometrických obrazců – třeba i dalekosáhlé, která podstatně přesahuje to, co náleží k nezbytně nutnému vymezení intencionálního objektu, tj. v našem případě třeba rovnostranného nebo pravoúhlého trojúhelníku apod. (Nepochybně to je snadnější v případě myšlenkových modelů než v případě pojmů, mířících přes ten či onen intencionální model na nějaké „reálné“ skutečnosti.

(Písek, 160517-2.)